

Errealitate krisiei aurre egiteko unibertsitatea

■ Ekai Txapartegi Zumeta

UEUko kidea eta UPV/EHUko Filosofia Saileko irakaslea

Singularrean, ez daukagu Euskal Herriko Unibertsitatekerik, ez euskal nazioari erantzuten dionik, ez lurraldeari erantzuten dionik, ez klabe subiranistan funtzionatzen duenik. Ez dut uste errealista denik pentsatzea Euskal Unibertsitate Nazionala zerotik jaioko denik edo dauzkagun unibertsitate egitura horietakoren baten garapenaren ondorioz etorkizun hurbilean Euskal Unibertsitate Nazionala gauzatuko denik. UEUren garapenetik ere ez. Baina unibertsitateak badauzkagu, pluralean, inoiz baino akademiko gehiago, inoiz baino ikasketadun gehiago, inoiz baino ikerketa talde gehiago, eta erakunde arteko sarea ere ari da eratzen. Inportantea da konstatazio hori.

Azken 40 urteetan asko erein da, jasotzen ere ari gara ereindakoa, eta, orain, ekimen akademikoen sareari begiratzen diogunean, nazioaren eta lurraldearen mugak agertzen hasten dira, euskararenak eta gure herri-gaitasun zein-beharrenak. Horregatik, egin zaigun galderari helduz, Euskal Unibertsitate Nazionaletik inoiz baino gertuago edo urrunago gauden, singularra albo batera utzi eta galdera funtzioen arabera erantzuten saiatuko naiz. Pluralean. Zein funtzio bete beharko lituzke Euskal Unibertsitateak XXI. mendean? Horiek betetzetik gertu gaude?

Ur gaineko txalupa

Hezkuntzaren ikuspegi liberala gailendu dela begi-bistakoa egiten zait. Ingurukoei galdetuz gero, ikasketak lanpostuak eskuratzeko dira, norbere merkatu-balioa igotzeko. Ez da gaurkoa, antzina ere hala izaten zen. Duela 3.300 urte Egipton *Sallier II* papiroa idatzi zuen Duajeti aitarentzat ere ikasketak «ur gaineko txalupa» ziren. Lanbide guztiek gorputza zigortzea eta bizimodu pobrea zekartenez, nagusiaren pean eta fustaren mehatxupean bizitzea, Pepi semeari eskribau ikasteko aholkatzen zion. Semea maite zuelako bidali zuen hegoaldeko «eskribauen eskolara», etxetik urrun. Gauzak ez dira gehiegi aldatu. Operatiboak izatea gurasoen eskaera legitimoa da, gurasoak lan-merkatuaren bozeramaile bihurtuta, jendarte mailakatueta hezkuntza den eskailera bila, ur azpitik ateratzeko.

Hezkuntzaren ikuspegi indibidualista edo berekoi horrek in batera, bigarren ideia liberala da, orokortua hau ere, hezkuntzak arazo orokor guztiak konpondu behar dizkigula, legez inor behartzeko aukerarik ez dagoenean. Pentsamendu liberalari erosi diogu markoa. Batetik daude problema partikularrak, edo lokalak edo puntualak, eta horiek merkatuak konpontzen ditu, edo ekimen militanteak, edo bihurtzen dira produktu, edo zerbitzu. Eta bestetik daude problema orokorrak guztioi eragiten digutenak eta konpontzeko guztion koordinazioa behar dutenak: jarrera biolento edo zabarrak, dogmatismoak, arrazakeria, matxismoa, kutsadura, aldaketak klimatikoak edo askapen nazionala. Eta horientzako, inor behartu ezin dugunez, legea indartzeak estatua indartzea dakarrelako, 'hezkuntza' omen daukagu. Hezkuntzak konpondu behar omen dizkigu egiturazko arazo kolektiboak: euskara salbatu behar digu, planeta salbatu behar digu, emakumeak salbatu behar ditu eta abar.

Ikuspegi liberal horrek ez du horrela funtzionatzen. Hezkuntza ez da hagaxka magikoa. Hezkuntzak izan behar du euskaldunagoa, feministagoa, inklusiboa, ekologistagoa, baina ez da gehiegi espero behar, ez dira ahaztu behar gainerako

sistemak eta egiturak eta, batez ere, ez da pentsatu behar hezkuntza sistemaren lehen egitekoa hori denik.

Unibertsitatearen fiaskoa

Ikuspegi liberal orokortuari gehitu behar zaio Euskal Herriaren zaleak, historikoki, ez direla bereziki zientziazaleak izan. Nabarmenki, XIX. mendean European positibismoa nagusitu zenean, ideologia burges eta liberal gisa, Euskal Herria kanpoan geratu zen. Unibertsitatea ez zen euskal lurraldera sartu, eta, ondorioz, euskarak ez zuen unibertsitaterako sarbiderik topatu. XIX. mendeak ez zizkigun euskara eta zientzia ezkondu.

Gure defentsan esan genezake Ilustrazioak kolpatu zuela lehendabizi. Frantziako Iraultzarekin eta Konbentzio Gerrekin abiatzen da euskal nazioa ezabatzeko programa liberala. Ilustrazio eta modernia frantsesak, eta espainiarrak deribazio ahulean, euskara eta Euskal Herria gutxietsi ditu, ia hasieratik. Unibertsaltasunaren eta progresu normatibo eta berdinzalearen izenean euskal legeak eta euskal partikulartasuna gainditzeko programa politikoak azpian harrapatu nahi izan zuen Euskal Herria. Horri erantzunez, euskal lurraldeek atzeraka eginez erreakzionatu zuten foruetan gotortuta, elizan eta monarkian, XVI. mende ederraren nostalgian. Iraganeko mundu zaharrean gotortu ziren, zientziekin ere haserre. Karlista batzuek, esaterako, jarri zuten antizientifiko hori bere egingo dute, euskal purutasun katolikoaren bandera antimoderno eta antiindustrial moduan, Mendebaldearen ustelkeria moralaren aurka bertakotasunaren defentsa egiteko.

XIX. mendean European positibismoa nagusitu zenean, ideologia burges eta liberal gisa, Euskal Herria kanpoan geratu zen. Unibertsitatea ez zen euskal lurraldera sartu, eta, ondorioz, euskarak ez zuen unibertsitaterako sarbiderik topatu

xviii. eta xix. mendeetan, zientzia eta teknologia mehatxagarri sentitu dira euskal lurraldeetan. Historia ezagun horrek badu sinplifikaziotik, salbuespenak esanguratsuak eta nabariak direlako, batez ere xviii. mendean (Azurmendi 2020: 161), baina hori da daukagun paradigma interpretatibo hoberena, indarrean dagoena, «humanismo laurdentxo» eta «Ilustrazio erditxoarena», eta horrela jarraituko du izaten kontrako ebidentziak topatzen ez ditugun bitartean: Euskal Herria ez da bereziki zientziazalea izan.¹

Jarrera orokor horri tradizio akademikoaren gabezia gehitzen zaio. Joxe Azurmendik aipatzen duen «unibertsitatearen fiaskoa» (*ibid.*: 158). Salbuespen ezaguna, Bergarako Real Sociedad Bascongada de Amigos del País, meritu handikoa. Zoritxarrez, «oligarka eruditua» edo «jauntxo ilustratu» bakanen asmo horrek «ezjakintasun arruntena eta kontserbadorekeria hertsiena» erakutsi zuen hasieratik (*ibid.*: 165). Gainera, gauzak okertzeko, programa zientifikoa bultzatzen zuten oligarkak, aldi berean, politikoki, foruak defendatu beharrean, erregionalismo zentralizatzailearekin lagunkiro moldatzen ziren. Unibertsitatetxo horiek ere Ilustrazioaren marko programatikotik kanpo ibili dira, zientzia arrotz zaie-la, eta nazioaren eskema subalternoa ontzat emanez: nazio estatuaren zerumugarik gabe, euskara modernizatzeko asmorik gabe eta abar. Hortaz, Ilustrazio ezabatzailearen aurkako gotortze hori uler genezake tradizio faltagatik, marko politiko apropos faltagatik, edota saiatu zirenak sozialki elitistak eta politikoki erregionalistak izan zirelako, «foruekiko axolagabe».

Unibertsitatetik kanpoko loratze epistemikoa

Ilustrazio aurrean egoera ezberdina izan zen, zientzia-ezagutza ez zelako unibertsitatetan ekoizten. xv.-xvii. mendeetan, unibertsitateek programa aristoteliko-tomista jarraitzen zuten medikuntza baldarra, teologia eta legeak irakasteko, eta ezagutza enpirikoa, ezagutza protozientifikoa, unibertsitatetik

kanpo ekoizten zen, esaterako, margolari edo beilarien lantegietan, edo meategietan.

Lehen euskal unibertsitatea Oñatikoa da, 1540koa, latinez irakatsiko duena, guztiek bezala, Teologia, Zuzenbidea eta Medikuntza. Halako unibertsitatea ez da inoiz herri proiektua, katolikoa da, aita santuak sortzen du, erregearen laguntzarekin. Oraindik ehun urte beharko dituzte Europako unibertsitateek modernizatzen hasteko, autoritatea gertakarietan jartzeko (Biblia edo Aristotelesen beharrean). Bitartean, ikasien kasta sortzera bideratzen dira, elizaren eta koroaren zerbitzura jarrita. Hartu, esaterako, Francisco de Vitoria akademikoa, kolonialismoa zuritzen eta marko legal neurrikoa eraikitzen, bateragarri egiteko konkista eta balio kristauak. Euskaldunen artean ere, ikasienak Paris edo Salamancara joan ohi ziren, aintza bila eta gaur bezala sistema europarrean sartzeko.

Kontrastea Elkano bezalakoak dira, profesional trebeak zirenak. Dakigula, ez zuen unibertsitate ikasketarik, baina garaiko ezagutza enpirikoak bazituen, esaterako, kosmografiari edo astronomiari buruzkoak. Kartografiaren hastapen-hastapen haietan, ludia irudikatzeko globo bat egin zuen. Latinez ere irakurtzen zuen eta nabigazio abilezia paregabea frogatu zuen. Non ikasi zituen horiek guztiak? Ez dakigu. Baina bazekizkien. Agian Sevillako Kontratazio Etxean egin zituen ikasketak maisu gisa aritu ahal izateko? Ziur dakiguna da euskaldun konpetentea zela Elkano, egoerarik aldakor eta ezezagunenei aurre egiteko gai.

Garai hartan oinarritzko hezkuntza herrigintzarekin lotuta agertzen da, herri bakoitzak ordaintzen baitu herriko irakaslea. Udalak ekartzen du herrira eta herria da lantegi horien kokalekua ere (Rossi 1998), ezagutza enpirikoa eta praktikoa han ari delako ekoizten. Hortaz, XVI. mendea parentesi edo salbuespen gisa uler genezake; ezagutza enpirikoaren ekoizpen eta zabalkundean unibertsitateek pisu gutxi zuten garaian, jabetuntza epistemikoari dagokionez, euskaldun jabetuak agertzen dira, batez ere itsasoari lotutako zientzia eta teknologietan.

Abertzaleen azken aterpea

Zientzia ezagutza unibertsitateetan edo errege elkarteetan ekoizten hasten denean, ordea, xvii. mendetik aurrera, Euskal Herria eta zientzia urrundu egingo dira xx. mendera arte. Frankismoaren diktadurapean ere, esaterako, euskara eta zientzia, euskara eta unibertsitatea banatuta ulertzen ziren, bi mundu aparteko bezala.

Karlos Santamariaren belaunaldiak –1900-1920 artean jaiotakoek–, esaterako, ez zeukan Euskal Unibertsitatea bu-
ruan.² Ez zuten unibertsitate erakunderik sortzeko asmorik, indarrik edo ahalmenik; 36ko gerraren ‘galtzaileek’, trauma-
tizatuta, diktadura ankerrenaren zapatapean, ezer gutxi egin

zezaketen. Euskal Herri derro-
tatuaren maldan beherako ho-
rretan, *Akademia ibiltaria* eta
Aranzadi sortu zituzten 50eko
hamarkadan, helburu xume-
-xumeekin: noizean behin el-
karrekin biltzea, bazkaltzeko,
elkar ezagutzeko, erreferen-
tzia kultural batzuk elkarren
artean banatzeko, euskal his-
toriako hainbat ‘zientzialariri’
balioa emateko eta abar. Eta
apur hori ere gaztelaniaz egi-
ten zuten. Ez zegoen Euskal
Unibertsitatearen surik, txin-

Eliza aipatu ohi da,
frankismoan programa
abertzalearen babesleku
izan zela; baina zientzia
ere izan da aterpea,
eliza bezala zientzia ere
jarduera ez-politikotzat
hartzen zelako.

Politikoki inofentsiboa,
beraz, toleragarria

garra edo brasa ahula bakarrik. Akademikoak baino, ‘afi-
zionatuak’ biltzen ziren; zientzialariak baino, liburuzaleak,
idazleak, medikuak, abokatuak eta halakoak. Luis Peña Ba-
surto Donostiako liburu-denda jabea aritu zen *Akademia
ibiltariaren* bilerak antolatzen, Angel Cruz Jakarekin batera.
Ahaztu ditugun izenak dira.

Peña Basurto deigarria da: indibidualismoa kritikatzeko
du. Gerraostean norberak ahal duena egiten duela eta

berekoikeria nagusitu dela esaten du, deshumanizazioa nagusitzen ari dela, hiritartzen ari dela euskal jendartea, hiritako auzoak zikinak daudela, ibaiak kutsatuta daudela... Herriaren hondoratzea deskribatzen du. Bere burua maite ez duen herria, bere indarretan sinesten ez duena. Nabaria da zerk mugiarazten zituen: galeraren kontzientziak. Euskararen galerak, herri izaeraren galderak eta herriaren konfiantza galerak. Herria, inguru bitala, hondatzen, gaizkitzen nabari dute. Indibidualismoa herri-galera da. Auzo zikinak eta ibai kutsatuak. Paisaian proiektatzen da herri mina. Euskal Herria herri hondatua da, besteak beste, unibertsitaterik ere ez duelako. Eta beroki ilustratua jantzita prehistoria aztertzeo biltzen dira, kobazulotara sartzen dira marrazki zaharren bila. Prehistoria da Euskal Herria, izan zitekeen baina ez den herria. Eta azterketa 'zientifikoa', ilustratua edo liberala da neutralitate politikoaren mozorroa. Programa abertzalea programa zientifikoa bihurtu dute, frankismoan zilegi izan dadin. Zientziaren baitan gorde da herri kontzientzia, zientzia-itxuran aurkituko du babeslekua.

Aterperik gabe euskaldunak badaki bizitzen. Edo aterpe prekariotan. Eliza aipatu ohi da, frankismoan programa abertzalearen babesleku izan zela; baina zientzia ere izan da aterpea, eliza bezala zientzia ere jarduera ez-politikotzat hartzen zelako. Politikoki inofentsiboa, beraz, toleragarria. Folklore. Proiektu abertzalea, herrigintza, horrelako tokitan gotortu da bestelako aterperik topatu ez duenean. Erresistentzia artea da, askotarikoa bezain kamaleonikoa.

60ko hamarkadaz geroztik, herrigintzaren mamitzea

60ko hamarkadan aldatzen da egoera: ETA, Oteizaren *Quous-que*, Krutwigen *Vasconia*, Gabriel Arestiren *Harri eta herri*, besteak beste, ikastolen mugimendua eta hazkunde ekonomikoa, industrializazioa, UEUren sorrera 1973an... Herrigintzak indarra hartuko du, eta berriz ere Euskal Unibertsitatea

irudikatzen hasiko da.³ ETAk eta sokakoek ‘Euskal Unibertsitate Herrikoia’ deituko dute.

EHU 1980an jaio zen, 1987an UPNA eta 1997an Mondragon Unibertsitatea. Unibertsitate ikasketak masifikatu egin dira, 30 urtetik gorakoen artean bitik batek goi mailako ikasketak ditu. EHUK aurre egin behar izan dio hamaika arazori, unibertsitate pobrea, eskas finantzatua, eta irakasleria ez-distiratsua, berritu ezinda. Jendartearen ez zen unibertsitatearekin identifikatzen. Hazkunde handia denbora gutxian, eta prestigio txikia. Balio sozial gutxiko titulazioak, endogamikoa, nazioartean saretu gabea, ikerlari propiorik gabe apenas, ikerkuntza eremurik gabe, euskara oso bigarren mailan. Eta aurre egin zitzaizen ahal zen moduan. Ez da idealizatzeko ere, oraindik EHUK arazo asko dituelako. Burokratizazioa inoiz baino itogarriagoa da, egonkortasun laborala berandu dator, prekarizazioa zabalduta dago bekadun eta ikerlarien artean, ikasleak pobretuta garraiorako ere iristen ez zaiela, euskara oraindik erabat bermatu gabe eta abar. Justuan finantzatutako unibertsitate publiko masiboa izaten jarraitzen du. Baina tresnak sortu dira eta prestigioa irabazi du. Saretu da: parke teknologikoak elikatzen ditu, katedrak eta institutuak sortu ditu, nazioarteko ikerketa sareetan sartu da. Zabaldu egin da irakaslegoaren ingeles eza-gutza, eta ikerkuntza bekak eta plazak ohikoak dira. Ikerketa polo potenteak ere sortu dira, gai estrategikotan. Mugikortasun aukerak ireki dira, eta datu base erraldoietarako sarbidea. Adituak sortzen ditu edozein gaitan, artikulu ekoizpen maila altua lortu da eta kultura akademikoa ere errotua nabari da. Kanpo-finantzaketa erakartzeko ahalmena ere handitu da.

Lorpen horiek guztiek Euskal Herria zientziarekin ber-radiskidetu dute, hain justu kontraesanez betetako garai postindustrialean.

Ezagutzaren garrantzia kapitalismo postindustrialean

Euskal Herria unibertsitatea asmatzen ari zen bitartean, Mendebalde garatua garai postindustrialean sartu da. Batzuek

kapitalismo kognitiboa ere deitzen diote, ezagutza zentrala delako kapitalean. Ezagutzak ekonomian, politikan edota etikan daukan pisua biderkatu egin da. Pandemian ikusi dugu, EHUko ikerketa talde batek berehala atera zituen PCRak egiteko test azkarak. Gaitasun teknologiko hori ez da egun batetik bestera sortzen. Azken 50 urteetan, Euskal Herrian ere ezagutza balio iturri gisa ulertu da. Zeharka, garapen teknologikoa eta, beraz, lehiakortasuna indartzen dituelako. Eta, zuzenean, ezagutza ekoiztea, jasotzea, biltzea, barreiatzea edo merkaturatzea ekonomia forma propio gisa antolatu delako.

Kapitalismo postindustrialean ezagutzak kapital gisa funtzionatzen duenez, ezagutza espezializatzeko eta pribatizatzeko joera nagusitu da eta, gero, prozesu orokor horiek digitalizazioarekin eta adimen artifizialarekin zeharkatu dira.

Orain, errealitate krisiak

Ikusi dugu Euskal Unibertsitatea proiektu bezala historikoki moldakorra izan dela, eta ibilbide horretan unibertsitate sistema zabal, konplexu, eraginkor eta sofistikatura iritsi garela, hain zuzen zientzia-ezagutza kapital forma bihurtu den garai postindustrialean. Hemendik aurrerakoak pentsatzeko, ordea, gakoa 'errealitate krisiak' datozela ohartzea dela esango nuke. Izan ere, errealitatea aldakorra da definizioz, eta krisiak ere, gertatu, gertatzen dira noizbehinka; baina uste dut XXI. mendea ez dela mugatuko ohiko aldaketetara edo noizbehinkako krisialdietara. Errealitate krisiak biziko ditugu.

XXI. mendea: aterperik gabeko mundua

Euskal Herriaren krisitik (Azurmendi 1999) errealitate krisira igaroko gara. Donna Haraway ekarriko dut XXI. mendean biziko dugun egoera irudikatzeko: «Babeslekurik gabeko mundua errefuxiatuz bete da». Aterperik gabeko mundu gordinen bizi gara. Gizaki eta ez-gizaki aterpe bila, aterperik gabeko munduan, milioika errefuxiatu noraezean, hara eta hona, existitzen ez diren babeslekuen bila. Irudi edo

metafora indartsu hori marko interpretatzaile gisa erabili nahi dut, euskaldunez nola erleez aritzeko eta xx. mendetik xxi. menderako jauziaz ohartzeko.

Zehatzago, 'errealitate krisia' esaterakoan, sakon-sakoneko barne eta kanpo krisiez ari naiz.

Kanpo-errealitate krisia: paisaiaren lau eraldaketak

Lurra astindua ematen hasi zaigu. Egonkortze-egiturek, bizitza bat, bizimodu bat edo herri bat garatzeko egonkor beharko luketenek, paisaia zirenek, bizia hartu dute. Kontrastatu moderniarekin. Makiavelo printzeari hurbiltzen zaionean aholku ematera, agertoki politikoa azaltzen dio, aktoreen mugimendu eta motiboak. Mendebaldeko zientziak hori egin du, agerikoak diren mugimendu eta indarren azalpenak bilatu, horiei aurre hartzeko. Paisaiari ez diote arretarik jartzen, paisaia egonkorra delako, geldirik dagoelako. xxi. mendeko zientziak eta teknologiak, ordea, agertokia bera mugiarazten dute. Paisaia da mugikorra, arreta eta zaintza handiena eskatzen duena. Markoa, ez piezak. Ekintza ez da soilik agertokian ematen, agertokia bera hasi da dantzan modu kaotikoan.

Egonkortze-zutabeak balantzaka dauzkagu, sakoneko transformazio azkarrean. Zein?

- Gorputzak. Gizakia animalia-espezie gisa ulertuta.
- Natura. Aldaketa klimatikoa eta antropozeno gisa ulertuta.
- Lan merkatua. Digitalizazioak, adimen artifizialak eta robotikak berehala irauliko duen eremu gisa ulertuta.
- Gobernu-sistema. Ezusteko ardazte geopolitiko eta demokrazia liberalen krisi gisa ulertuta.

Bizitza bati, edo bizimodu bati, edo herri bati, egonkortasuna ematen zieten lau zutabe oinarrizkoenak, paisaia mugiezin gisa ulertu ohi direnak, mutatzen ari dira: gorputza, natura, lana eta gobernu-sistema. Eta mutazio horiek *aldaketa* kontzeptua aldatzen dute, askoz basatiagoa delako gerta daitekeenaren eragite-eremua. Egitura sakonak ari dira transformatzen.

Sakontasun hori erabat berria da, eta dimentsio aldetik ez dauka zerikusirik monoteismoaren etorrerarekin, monarkia absolutuen erorketarekin edo iraultza industrialarekin. Sakonagoa eta azkarragoa da. Eta garai haietan dena aldatu bazen, pentsatzekoa da dena ari dela aldatzen gure begien aurrean.

Barne-errealitate krisia: gertakariak adosterik ez

Sakon-sakoneko errealitate krisi horiei gehitu behar dizkiegu, Mendebaldeko errealitate politikoan behintzat, indar zentralizatzaileak eta autoritarioak askatu dituztela. Kanpo-errealitate krisia larria denez, hain zuzen horregatik, inoiz baino beharrezkoagoa da gizarte koordinazioa, erantzuna bateratua eta ahalik eta eraginkorrena izan dadin. Eta hain zuzen hori zailtzen du barne-errealitate krisiak, ezin dugula ezer adostu, errealitatea bera auzitan dagoelako. Auzitan jartzen dira datuak, gertakariak, kontsentsuak, neurriak eta abar. Gehienetan eszeptizismo manufakturatua da, programatua (Conway eta Oreskes 2010).

Pandemia garaian ikusi dugu, baina klima larrialdiari erantzunean ere nabari da. Gero eta errazagoa da jendartearen zati handi bat errealitatetik bereiztea, eta gertakarietako axo-lagabe bizitzea.

Bizitza bati, edo bizimodu bati, edo herri bati, egonkortasuna ematen zieten lau zutabe oinarritzkoenak, paisaia mugiezin gisa ulertu ohi direnak, mutatzen ari dira: gorputza, natura, lana eta gobernu-sistema

Ondorioa: ageriago gaude eta zer egin, jakin, ez dakigula

Errealitate krisiak zer esan nahi du praktikan? Herri bezala inoiz baino 'ageriago' gaudela eta ez dakigula, jakin, zer egin, besteren mendeko gaudelako. Ondorioz, ezegonkortasuna

izango da egoera ohikoena, mundu arraro ulertezin batek gure bizimodua modurik sakonenetan afektatu edo eragin dezakeelako. Ez dakigu nondik etorriko den hurrengo uhina, baina badakigu etorri eta astinduko gaituela.

Euskal Unibertsitate Sistema errealitate krisiei lokalki aurre egiteko

Azken 50 urteetan garatu dugun unibertsitate sistemak bizitzera goazen errealitate krisietan lur hartu eta horietan Euskal Herriari aterpea eskaini behar dio. Medikuek, ingeniariak, informatikari euskaldun horiek guztiak pentsalari zientifiko eta pertsona moral izatea behar dugu, errealitate krisiak interpretatzen dituztenak, lur honekiko konpromisoa erakusten dutenak, gure ibaiak zaintzeko, airea eta inguruko animaliak, elikagaiak bermatzeko, energia iturriak babesteko, ekonomia indartzeko, gure jendartea eta nortasuna garatzeko eta herria epistemikoki heltzeko.

Euskal Unibertsitate Nazionalik badaukagun eztabaidatan galdu beharrean, herri epistemikoki konpetente bat nola izan arduratu beharko genuke. Datozen ezegonkortasun egoerei aurre egiteko, errealitatearen kanpo eta barne krisiei erantzuteko, zientziak aukerak ireki behar dizkigu, kolektiboki ulertuko ditugun norabideak, minimoki adostu dezakegun errealitate zorua, erabaki-epistemologikoki-zuzenak hartzeko heldulekuak izateko.

Larrialdiei ez zaie erantzun egokirik ematen gobernutik bakarrik arituta. Larrialdiak maizago etorriko zaizkigunez, euskal jendartearen gaitasun epistemikoak eta kognitiboak sendotu behar ditugu. Ez da komunikazioa hobetzea bakarrik, edo jendeari obeditzeko eskatzea. Heldutasun epistemikoa behar da, heldutasun politikora iristeko. Eta, horretarako, unibertsitatearen zeregina gakoa da. Larrialdiei epistemikoki modu zuzenean erantzuteko, joera zentralizatzaileei aurre egiteko, jendartea koordinatzeko, errealitate zorua eraikitzeko, horretan guztian euskal erakundeak eta eragile politikoak

lagunduko, babestuko eta garatuko dituen herri kontzientzia indartu behar da, besteak beste, unibertsitate sistematik.

Laburbilduz, XXI. mendeko errealitate krisiei aurre egiteko euskaldunon aterpe izango den Euskal Unibertsitate Sistema mamitzen jarraitzea dagokigu. Unibertsitate lurtarra, euskal lurrari lotua, hainbat perspektiba irauliko dituen: euskarababesteko bezainbat, euskarak euskalduna babes dezan; merkatuari begirakoa bai, baina, batez ere, gobernurako den zientzia egingo duena; berrikuntzarako baino, politikoki erabaki epistemikoki funtsatuak hartzeko; eta etikoki, (errefuxiatuen/‘espuestoen’) inklusioa ordezkartzaren bitartez haziko eta handituko duena. 🍷

Oharrak

1. «Ilustrazioa elite txiki baten kontua izan da, eta hor ere oso partziala. Oldozkera bat zinez kritikoa (filosofikoki, erlijiosoki, politikoki) egon baldin bada, ezin izan du agerian agertu. [...] XVI. eta XVII. mendeetan Euskal Herria humanismo laurden batekin geratu da. XVIII.ean Ilustrazio erditxo batekin» (Azurmendi 2020: 183).
2. Eusko Ikaskuntzaren saiakerak hutsean geratu ziren (ikus Oihartzabal 1984: 24).
3. Aurrekari garrantzitsua Jokin Zaitegi da, 50eko hamarkada bukaeran hasia zelako Euskal Unibertsitatea eskatzen, euskararen salbamendurako behar-beharrezkoa zelakoan.

Bibliografia

- Azurmendi, J. (1999): *Euskal Herria krisian*, Donostia, Elkar.
- (2020): *Pentsamenduaren historia Euskal Herrian*, Andoain eta Donostia, Jakin eta EHU. *Ur-jauzia* bilduma 1.
- Conway, E.; Oreskes, N. (2010): *Merchants of Doubt*, New York, Bloomsbury Publishing.
- Diaz Egurbide, J. (2013): *Jokin Zaitegiren ekarpenak euskal curriculumean. Eginak eta asmoak*, Donostia, Utriusque Vasconiae.
- Eizagirre, A.; Udaondo, A. (2020): *Eraldaketa globalari neurria hartzen: euskal gizartea aro ekonomiko berrian*, Arrasate, Mondragon Unibertsitatea.

- Garcés, M. (2015 [2022]): *Filosofia amaitu gabea*, Andoain, Jakin. *Jakin Irakurgaiak* bilduma 50. Itzultzailea: Olatz Mitxelena Larreta.
- (2017): *Nueva ilustración radical*, Bartzelona, Anagrama.
- Oihartzabal, L. (koord.) (1984): *La UPV/EHU a debate*, Leioa, EHU.
- Rossi, P. (1998): *El nacimiento de la ciencia moderna*, Bartzelona, Crítica.
- Txapartegi, E. (2022): 'Euskal Unibertsitatea eta herrigintza-familiak', *Uztaro* 122, 39-56.